

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה | כיתות ז'-ט'

על הצימוד בין הימים, ההבדלה והקשר

זיכרון ועצמאות, "הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו?"

מבוא

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה הוא מועד בעל מעמד מיוחד בהווה הישראלית. הצימוד שלו ליום העצמאות ייחודי למדינת ישראל והפך בעצמו לסמל. הקשר בין המועדים מאתגר וגם רב משמעות עבור רבים. המסורת היהודית מבוססת על עוגנים בזמן, והזמנים המקודשים מדגישים את ההבדלה בין קודש לחול. מה שמקודש מופרד ונבדל בדרך כלל מכל השאר. במקרה של יום הזיכרון ויום העצמאות הקרבה בין המועדים לא מאפשרת הפרדה מוחלטת ונוצרת זליגה בין השניים, ולעתים אפילו איחוד מסוים.

השיעור עוסק ביחס בין הזיכרון לבין המציאות, בין הרצון להנציח את שאבד לבין הצורך להמשיך לחיות ולהתפתח, בין הצורך להילחם ולהקריב לבין החובה להתקיים ולחיות. השיעור עוסק בקשר שבין צער הזיכרון לשמחת העצמאות, ובבחירה להצמיד את שני המועדים בלוח השנה הלאומי.

דרך העיסוק בזיקה בין הימים, השיעור יאפשר לנו לבחון גם את יחסנו לזיכרון הנופלים ואת המקום שאנחנו נותנים לקורבנם בתודעה שלנו ביום-יום. האם אנחנו רוצים, צריכים או יכולים לחיות בתודעת זיכרון מתמדת? האם אפשר לתת מקום לזיכרון ללא הצער והאבל הנלווים? אולי חיים יומיומיים של שגרה הם בעצם הדבר שעבורו נלחמו הנופלות והנופלים? אולי זו העצמאות שאליה ייחלו? נדון באפשרויות להבדיל או לגשר, להצמיד או להפריד, תוך התבוננות פנימה אל עצמנו, על משפחות הנופלות/ים ועל דור המייסדים והמייסדות, ומתוך עיון בדברי הגות עכשוויים.

מטרות

- 1 היכרות עם המורכבות שבחיבור בין יום הזיכרון ליום העצמאות
- 2 התנסות בניתוח מקורות טקסטואליים וניסוח טיעונים מנומקים בעקבותיהם
- 3 פיתוח רגישות חברתית כלפי צערם ואבלם של אחרים
- 4 מהלכה למעשה – יישום הרעיונות הנלמדים בפעילות חברתית בקהילה

ציוד דרוש

- ← דפי מקורות (נספחים א'-ג')
- ← מצגת תמונות (תומכת את נספח ג')
- ← אמצעי הקרנה ושמע – מומלץ

המערך נבנה מתוך מחשבה על ציון יום הזיכרון באופן כולל ומשמעותי בבית הספר.

אפשרות ראשונה בניית **טקס** על בסיס המקורות שמופיעים ביחידות הלימוד. היכרות מוקדמת ומעמיקה עם המקורות (כולל השירים) תורמת ליצירת מעורבות והבנה של התלמידים במהלך הטקס.

אפשרות שניה יצירת **תחנות לימוד** סביב ארבע היחידות המוצעות (כולן או חלקן) לאורך היום כולו. כך, יום הזיכרון יצוין כיום לימוד ייחודי מבוסס שיח, מחשבה והקשבה עם הכוונה להתבוננות אל הקהילה ובמיוחד אל המשפחות השכולות מתוך בית הספר ובסביבתו.

המערך מבוסס על ארבע יחידות לימוד

שירי יום הזיכרון

שירי זיכרון הם סוגה מפותחת ועשירה בתרבות הישראלית. החל משירי מלחמות, דרך תיאור חוויות הקרב ויחסי הרעות בין הלוחמים, ועד לשירים האישיים ביותר שמספרים את סיפורם של לוחמים או לוחמות שנפלו במערכות ישראל. בכל שיעור יופיעו לפחות שני שירים מולחנים על מנת לחשוף את התלמידים למגוון השירים והרעיונות. שילבנו את הוויזואליקה והחדש, המוכר והאזוטרי. לא הכנסנו שירי שכול פרטיים מתוך מגמה להדגיש את הצד הקולקטיבי והמשותף של השיח ביום זה.

מקורות ללימוד

סיפור, הרהור, שירה, ומקורות נוספים שמאירים את הנושא המרכזי מהיבטים שונים, ומאפשרים שהות לעיבוד הרגשות והבאתם לידי ביטוי מילולי. בין המקורות יופיעו דברים שנאמרו על ידי לוחמים וכן דברים של בני ובנות משפחות שכולות.

אתרי הנצחה וזיכרון

באמצעות תמונות של אנדרטאות ואתרי זיכרון מכל רחבי הארץ, נחدد את סוגיית הזיכרון ומקומו במרחב הישראלי. ההיכרות והדיון בתמונות כטקסט חזותי, נועדו לפתח ולהעשיר את הדיון בנושא המרכזי של השיעור.

מהלכה למעשה - מיזמי הנצחה בקהילה

כל כיתה תלמד על אופני הנצחה שיש בהם מימד קהילתי. מטרת החשיפה היא להכיר את דרכי הנצחה בתרבות הישראלית, ובעיקר לעודד ולכוון לפעולת הנצחה שהתלמידים יכולים ליזום או לקחת בה חלק מתוך קשר ישיר עם הקהילה הקרובה לבית הספר.

א. פתיחה

נפתח את השיעור בבירור התאריך העברי והתייחסות אליו. נזכיר את כלל הימים הלאומיים ונבדוק את הסמיכות שלהם: כ"ז בניסן – יום השואה, ד' באייר – יום הזיכרון, ה' באייר – יום העצמאות, (אפשר להוסיף: כ"ח באייר – יום ירושלים).

❓ **נשאל:** איזה סיפור מספרת הקרבה בין התאריכים הללו? למה יש שני ימי ציון לזיכרון? למה הזיכרון הוא ערך מרכזי בחברה הישראלית?

נדגיש את הזיקה המכוונת בין שואה לתקומה, ואת הנטייה התרבותית לא לשכוח את הצער גם בעת שמחה (כמו מנהג שבירת הכוס בחופה למשל). כדאי להתעכב על האתגר המיוחד שיש בהכלה של רגשות מנוגדים במועד מסוים, וגם את העובדה שבדרך כלל אנחנו חשים יותר מתחושה אחת בו זמנית.

❓ **נשאל:** אילו תחושות שונות מעורר בנו יום הזיכרון?

« דגש למורה

← חשוב לתת מקום גם לרגשות חיוביים (גאווה, שמחה שבני משפחתי חזרו בשלום הביתה, סיפוק מכך שהמדינה שנלחמו עבורה קיימת ומתפתחת).

ב. ארבע יחידות הלימוד

מקורות ללימוד

לפני הלימוד בחברותא:

נחלק את הכיתה לחברותות (זוגות או קבוצות קטנות). נחלק את דף המקורות (נספח א') המתמקד במעבר אל יום הזיכרון, זמן שהמשורר חיים גורי כינה אותו 'התקדשות'.
 בפתח הלימוד, נסביר ששני המקורות הראשונים שבדף ('זכור' + 'בהתקדש') מתייחסים ליום הזיכרון ומשמים כפתיח לטקסים בקהילה.
 ננחה את התלמידות/ים בחברותות, לקרוא את המקורות שלפניהם ולדון בשאלות שלצידם.

« דגשים למורה

- ← המקור הראשון הוא ה'זכור' שמהווה פתיח לטקסים רבים ומבטא במילים את מהותו של יום הזיכרון. ה'זכור' שמבוסס על ההספד של ברל כצנלסון לחללי תל-חי, "אנשי העבודה והשלום", מובא בשני נוסחים. ההבדל בין הנוסחים מבטא את הכללתם של כל החיילות והחיילים שקיפחו את חייהם במהלך השירות הצבאי, וגם את האזרחים שנפגעו. הנוסח המקורי התייחס אל המאבק על המדינה שבדרך, והנוסח החדש מתייחס לכלל מערכות ישראל. הביטוי של האבל על אובדן הנעורים והגבורה, וההתייחסות אל מסירות הנפש, נשאו מרכזיים בכל הנוסחים.
- ← עבור תלמידים צעירים יותר (כיתות ז', ואולי כיתות ח') כדאי לקרוא את ה'זכור' יחד ולוודא הבנה של השפה. תלמידים מתקדמים יותר יכולים להתמודד עם ההשוואה בין הגרסאות בחברותות. לכיתות מתקדמות אפשר להעמיד את אתגר זיהוי ההבדלים כמשימה. כיתות אחרות יעסקו בהבנה של ההבדלים שמוצגים בפניהם באמצעות השאלות המנחות.
- ← הדיון הציבורי בצד התיאולוגי של "זכור עם ישראל" או "זכור אלוהים" לא הובא כאן. זהו נוסח נוסף שאפשר לבחור להתייחס גם אליו בשיעור.
- ← 'בהתקדש' של חיים גורי, מכוון אל הנקודה המרכזית של השיעור ומדגים את השניות איתה מתמודדים ביום הזיכרון (ובהמשך – במעבר מיום הזיכרון ליום העצמאות). המקור מקוצר ומותאם ללמידה עצמאית בחברותות.

לאחר הלמידה בחברותות נתכנס במליאה:

← **נשאל:** מה הקשר בין זיכרון והקרבה, לבין חיי עצמאות, לפי שני המקורות שנלמדו?
נדגיש עד כמה קשה להפריד בין התחושות, ואת ההשפעות ההדדיות שקיימות בין שני הצדדים של 'מטבע' העצמאות.

← לסיום חלקו הראשון של הלימוד, נחלק לתלמידות/ים או נקרין את הדברים של דבי קורתי, חברת כפר-רופין (**מקור 3 בנספח א'**). קורתי מתארת את חג החנוכה לאחר מלחמת יום הכיפורים ומבטאת את הערוב בין השמחה לעצב. הקישור שלה לשיר "אנו נושאים לפידים" יכול לשמש כחוליה מקשרת לסוגיית הצימוד של יום הזיכרון ליום העצמאות. כדאי להזכיר שבמשך שנים רבות שיר זה ליווה את טקס הדלקת המשואות ובכך הוא סימל את רגע המעבר מזיכרון לעצמאות.

שאלות לדיון במליאה בעקבות קריאת דבריה של דבי קורתי:

- איזו שְׁנִיּוּת מתאר השיר? אילו רגשות מנוגדים הוא מתאר? ?
- האם הוא מתאים לציין את המעבר מיום הזיכרון ליום העצמאות לדעתכם? מדוע? ?

שאלות

שירי יום הזיכרון

נחלק את הכיתה לחברותות, ולאחר מכן נחלק את דפי השירים (נספח ב'). ניתן זמן ללימוד עצמאי.

נשמיע ברקע את השירים ונבקש מן התלמידים לשים לב לקשר בין המילים למנגינה.

נשאל: אילו רגשות מעוררת המנגינה? מה היא מוסיפה על המילים (או גורעת)?

שירים עד כאן

שלחי אותו

מחר יגיע בחצות

לאחר הלמידה בחברותות נתכנס במליאה ונשאל:

← כל אחד משלושת השירים מתייחס למעבר או לנקודת מפנה אחרת. מה דומה באופן ההתייחסות אל המעבר או השינוי? מה שונה?

← נספר שבקהילות רבות מתקיים טקס בצאת יום הזיכרון. חלק מהקהילות קוראות לטקס 'טקס הבדלה', וחלקן קוראות לו 'טקס מעבר'.

נשאל: מה ההבדל בין המילים? עם איזה מינוח אתם מזדהים יותר?

לימוד מסכם במליאה:

נחלק או נקרין על הלוח את המאמר של חמוטל גורי (נספח ג'). נקרא יחד את דבריה שמציעים אופן התבוננות אחר על המעבר מזיכרון לעצמאות. נשאל:

איך תיאור שריר הלב המתכווץ נפתח עוזר להבין את המעבר מזיכרון לעצמאות?

האם דבריה מחזקים את הרעיון של צימוד או של הפרדה?

מה המסר שלה למשפחות השכולות? לציבור הכללי?

שאלות לדין

אתרי הנצחה וזיכרון

נקרין את תמונת האתרים על הלוח (בעזרת המצגת המצורפת) ונחלק לחברות את הדפים עם התמונות והשאלות לדיון (נספח ד').

נסביר: אלי בן-שם, יו"ר יד לבנים, תיאר שינוי באופן בו בוחרים להנציח את חללי צה"ל בשנים האחרונות: "במקום שיחבקו אותנו רק ביום הזיכרון, אנחנו רוצים שאנשים ייתקלו בחדר הנצחה בדרכם ליתר הפעילויות". הוא מצביע הן על הרצון לחרוג מבחינת מסגרת הזמן המוקדש לזיכרון, והן על הצורך להפוך את הזיכרון לחלק ממרקם החיים ולא להשאירו כמבודד ונפרד. על כן, אתרי הנצחה שונים זה מזה אך כולם ממוקמים בתוך הפעילות היומיומית הרגילה.

« דגשים למורה

← אתר הנצחה בגבעת-זאב הוא חלק מהספרייה העירונית ומהווה מרכז תרבות לקהילה, אולם הספורט מנציח את החללים בשמו ובלוח זיכרון. ישנה משמעות לכך שמנציחים חללים ספורטאים דווקא באולם ספורט.

פרויקט שינוי שמות הרחובות ברעננה הוא חריג. הוא מתקיים רק ביום הזיכרון אך הוא משנה באופן מכוון את המרחב העירוני כולו ומחייב תשומת לב אל המקום ואל הנופלות/ים שהיו בני ובנות העיר.

← הדיון מכוון בעיקר להבין את הקשר ואת השילוב בין הזיכרון לבין חיי השגרה. הפרויקט ברעננה מבליט את הפרת השגרה על אף השתלבותו כביכול בשילוט הקבוע והרגיל. הספרייה בגבעת-זאב מטמיעה את הזיכרון בהוויה היומיומית.

שאלות לדיון במליאה לאחר הלימוד בחברותות:

2 האם הניגודים בין יום הזיכרון ליום העצמאות מעצימים את הרגשות בכל אחד מהם בפני עצמו?

2 מה נכון יותר לדעתכם: להטמיע את הזיכרון בחיי היום יום או להקדיש לו זמן נפרד?

2 מה דעתכם על העמדה לפיה הדרך לכבד את זכר הנופלים והנופלות היא בעצם קיומם של חיים טובים ומלאים?

2 מי צריך להכתיב את אופי הזיכרון של הנופלים והנופלות לדעתכם? המשפחות השכולות, הקהילה המקומית, או המדינה?

מהלכה למעשה - מיזמי הנצחה בקהילה

פתיחה במליאה: נכתוב על הלוח או נקריא את דברי יצחק רבין:

"המעט שאנו, החיים, יכולים לגמול לחברנו המתים -
הוא הזיכרון ההולך אחריהם ואיתנו"

נסביר: במקרים רבים משפחות וחברים בוחרים להנציח נופלות/ים לא כעצירה של שקט ועצב, אלא דווקא בצורה של פעילות נמרצת בתוך מציאות החיים ולעיתים אפילו באמצעות פעילות או חוויה נעימה ומשמחת.

נציין ונכיר יחד כמה מיזמי הנצחה (רצוי כמובן לציין מיזמים דומים מהקהילה המקומית):

'פק"ל רינה'

'רצים לזכרם'

'השולחן הריק'

שאלות לדיון במליאה:

- מה מדגישים מיזמי הנצחה ביחס לנופלות/ים וביחס לחיים? במה הנצחה כזו שונה מאנדרטה? ?
- היוזמות עלו בעיקר מצד משפחות שכולות. מה המסר שלהן לחברה? ?

שאלות

עם הפנים לקהילה

נזמין את התלמידים (במליאה או בקבוצות קטנות) לחשוב יחד על דרך בה אפשר ליצור תחושת שותפות עם המשפחות השכולות בקהילת בית הספר, בנקודת המעבר מיום הזיכרון ליום העצמאות. לדוגמה: מכתב למשפחות (אישית או מקוון) עם מסר מנחם, או בחירת 2-3 מקורות שנלמדו ועריכתם לכדי גליון או חוברת לקהילת בית הספר, לטובת קיום טקס או התכנסות לציון המעבר מזיכרון לעצמאות, משפחתי או קהילתי.

כיתות שבוחרות לקיים טקס מעבר בין שני הימים יכולות להקדיש אותו לזכר הנופלות/ים בבית הספר, ואף לשתף את המשפחות השכולות בתהליך בדרך כלשהי. אפשר להזמין את המשפחות לטקס הבדלה או לטקס נעילה של יום הזיכרון, כקהל או כמשתתפים.

ג. במליאה: הצעה למשימת סיכום ולדיון מסכם ללימוד

בחרו שני מקורות מתוך כלל התכנים שלמדתם (אפשר להוסיף גם מקורות אחרים לטעמכם) שמתאימים לטקס מעבר בין יום הזיכרון ליום העצמאות (נספחים א'-ד'). נסו להרכיב ולתכנן טקס שכזה. חשבו: מה הייתם עושים בו? אילו מקורות ושירים הייתם משלבים בו? את מי הייתם מזמינים? מה היה תפקידם של בני המשפחות השכולות בטקס? וכדומה.

משימה

נבקש מהתלמידות/ים לשתף את הקבוצה בבחירותיהם, ונשאל:

על אילו מקורות יש הסכמה? מה המסר שהיה חשוב לכם להעביר בטקס כזה?

יזכור / אהוביה מלכין (על בסיס הנוסח של ברל כצנלסון)

1

נוסח א'

יזכור עם ישראל את בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו,
אֲשֶׁר חָרְפוּ נַפְשָׁם בַּמֶּאֱבֶק עַל הַמְּדִינָה בַּדֶּרֶךְ,
וְאֵת חַיְלֵי צָבָא הַהֲגָנָה לְיִשְׂרָאֵל,
אֲשֶׁר נָפְלוּ בְּמִלְחָמוֹת יִשְׂרָאֵל.

נוסח ב'

יזכור עם ישראל את בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו, הַנְּאֻמָּנִים וְהָאֲמִיצִים,
חַיְלֵי צָבָא הַהֲגָנָה לְיִשְׂרָאֵל,
וְכָל לוחְמֵי הַמַּחְתָּרוֹת וְחֲטִיבוֹת הַלוחְמִים בְּמַעַרְכוֹת הָעָם,
וְאֲנָשֵׁי קְהֵלוֹת הַמּוֹדִיעִין, הַבְּטָחוֹן, הַמְשֻׁטָּרָה וְשֵׁרוֹת בְּתֵי הַסֵּהָר,
אֲשֶׁר נָפְלוּ בְּמִלְחָמָה עַל תְּקוּמַת יִשְׂרָאֵל,
וְכָל מִי שֶׁנִּרְצָחוּ בְּאֶרֶץ וּמְחוּצָהּ לָהּ בְּיַד מְרַצְחִים מְאָרְגָּנֵי הַטָּרוֹר.

ההמשך משה'ל של הנוסחים

יזכור ישראל וְיִתְבַּרַר בְּזַרְעוֹ וְיֵאָבֵל עַל זֵיו הָעֲלוּמִים
וְחֻמַּת הַגְּבוּרָה וְקִדְשֵׁת הָרָצוֹן וּמִסִּירוֹת הַנֶּפֶשׁ
שֶׁל הַנְּסֻפִּים בְּמַעַרְכוֹת הַכְּבָדוֹת.
יְהִיו גִּבּוּרֵי הַדָּרוֹר וְהַנְּצַחוֹן הַנְּאֻמָּנִים וְהָאֲמִיצִים / יְהִיו חַלְלֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל עֲטוּרֵי הַנְּצַחוֹן
חֲתוּמִים בְּלֵב יִשְׂרָאֵל לְדוֹר דוֹר.

שאלות לדיון

- על מי מוטלת חובת הזיכרון? את מי או מה מבקש ה'יזכור' לזכור?
- למה מכונים הנופלים "בנים" ו"בנות" ולא רק "חיילים" ו"חיילות" או "לוחמים" ו"לוחמות"?
- במקור, ברל כצנלסון כתב את ה'יזכור' לזכר שמונת הנופלים בקרב תל חי. בגרסת המקור הסיום הוא "אל ישקוט ואל ינחם ואל יפוג האבל עד בוא יום בו ישוב ישראל ונאל אדמתו השדודה". מהי הנחמה על האובדן לפי דבריו?
- למה, לדעתך/ם, השתנה הסיום ב'יזכור' לחיילי צה"ל?
- השוו בין הנוסחים: אילו כוחות ביטחון מוזכרים בכל נוסח? כיצד מכונים הלוחמים? למה לדעתכם בחרו את נוסח ב' (שמתחיל בצד שמאל) כ'יזכור' הרשמי?

2 בהתקדש / חיים גורי

לחיות עם הצער. עם פני רעים הנשמרים בנעורי-הנצח של התמונות. עם פני בנים ונכדים ונינים הממשיכים להלחם בארץ הזאת העייפה להורגים.

לחיות עם מלחמת העצמאות הנמשכת, עם תחושת הצדק המפעמת בלב הצבא הזה אשר עלה מן המחותרת, אשר נוצר בסערת הקרב, לחיות כנרדף בעמים אשר כבש את חירותו, אשר גאל את אדמתו השדודה.

...

לחיות ולבנות את הארץ הזאת, לחיות ולעלות, לחיות ולהעלות.

לחיות עם סבלנותה של אומה בת אלפי שנים, עם התלהבותה הקנאית של אומה צעירה הנוצרת על האבנים, לחיות למרות הכל, לחיות ולבנות את גשרי השלום.

לחיות ולכונן בארץ ישראל את החברה החדשה, את חברת הצדק ועילוי האדם.

ליצור תרבות עברית, לקדש את אוצרותיה, לקרוע את כל החלונות אל כל הטוב והיפה בתרבות האדם.

לנשוח שפתיים ולחיות. לקוות ולהיות. לעבוד קשה ולהחיות. לתקן מעוות ולחיות.

לפתוח לבבות. ללמוד מן הניסיון. לחיות את הרגעים הקטנים ואת השנים הגדולות, את הזוטות,

את ההבלים ואת התקופה הסוערת.

לחיות עם הצער, לחיות עם אמונה.

❓ חיים גורי מתאר מציאות של ניגודים שעולים במחשבה לקראת הימים הלאומיים. אילו מהניגודים אופייניים ליום הזיכרון? מה עומד מולם?

❓ המילה שחוזרת על עצמה בדברים של גורי היא "לחיות" – למה הכוונה?

❓ "לחיות עם הצער. לחיות עם האמונה" – האם משתמע מן הדברים שצער ואמונה הם הפכים? מה דעתכם על הזיקה בין צער לאמונה?

שאלות לדיון

3 הרהורים לאור לפידים דולקים | דבי קורתי

קיבוץ כפר רופין, 1973

... הרבה פעמים ביום אני חושבת על החברים היקרים שלנו, שנפלו במערכה, ואתמול, בתהלוכת הלפידים, כשעמדנו כולנו בחושך, ולפתע הגיחה בתוך החשיכה הכתובת הזוהרת: נס גדול היה פה – לא נתנו לי המחשבות מנוח. חושך ואור מסביב – וחושך ואור בלבנו.

נס גדול היה פה – כאז, בימי מלחמת המכבים ביוונים, כן היו במלחמת היהודים ביום הכפורים. נס גדול, ועוד איזה נס! הדפנו את אויבינו לבסוף ויכולנו להם, אך במחיר יקר של מיטב בנינו, שנפלו במערכה עקובה מדם זו. כמה זמן עוד נגזר עלינו לחיות כשחושך ואור משמשים בחיינו בערבוביה? כשעל כל דבר טוב, משמח, מעיב דבר עצוב וקודר.

בחג החנוכה, בתהלוכת הלפידים, כשהחנוכה הגדולה והיפה, זכר לגבורת המכבים, זהרה על התל מנגד, חשבתי על המשפחות החיות בינינו, שאיבדו את יקיריהן, ושלגביהם דיבורים על גבורה, ומלחמות היהודים באויביהם, הם לא רק מקראות, שירים וסיפורים, אלא אובדן חיים, אובדן חיים של היקרים להם. בחג החנוכה, חג כל כך נעים ועליז לילדים, חג האור – מעיב השחור על האור שבקרבונו.

מי ייתן ונס גדול יהיה פה – ולא נדע עוד שכול ויגון – "זמי אשר לב לו הצמא לאור יישא את עיניו ולבו אלינו לאור – ויבוא".

2 האם הערבוביה בין אור לחושך נכונה גם ביום הזיכרון? מה יכול לתת אור ביום הזה?

2 בדבריה, מתייחסת הכותבת לשיר "אנו נושאים לפידים" שכתב אהרון זאב (לחן: מרדכי זעירא):

אָנוּ נוֹשְׂאִים לְפִידִים בְּלִילוֹת אֶפְלִים. זוֹרְחִים הַשְּׂבִילִים מִתַּחַת רַגְלֵינוּ וּמִי אֲשֶׁר לֵב לוֹ הַצֵּמָא לְאוֹר יִשָּׂא אֶת עֵינָיו וְלִבּוֹ אֲלֵינוּ לְאוֹר וְיִבּוֹא!	נֵס לֹא קָרָה לָנוּ פֶּר שְׂמֹן לֹא מְצָאנוּ. לְעֵמֶק הַלְכָנוּ, הִהָרָה עָלֵינוּ, מַעֲיָנוֹת הָאוֹרוֹת הַגְּנוּזִים גְּלֵינוּ.	נֵס לֹא קָרָה לָנוּ פֶּר שְׂמֹן לֹא מְצָאנוּ. בְּסָלַע חֲצַבְנוּ עַד דָּם וַיְהִי אוֹר!
--	---	--

2 "נס לא קרה לנו". במה שונה עמדתה של הכותבת ממה שנאמר בשיר?

2 "זמי אשר לב לו הצמא לאור יישא את עיניו וליבו אלינו לאור ויבוא". מי הם "אלינו" מבחינת

הכותבת? מה הוא האור לדבריה? האם היא מבטאת את רוח השיר או סותרת אותו?

מחר יגיע בחצות

מילים: אהוד מנור, לחן: קרן פלס

הערב הזה יודע
דברים שהבוקר ניחש,
הערב הזה נוגע
במה שהלב כבר ביקש.

גילינו את סוד הקשר,
בדרך הרגש נבחר,
אנחנו עומדים על הגשר
שבין האתמול למחר.

מחר, מחר יגיע בחצות,
חדש ויפה וטהור
יפקיד את עצמו בידינו,
מחר, מחר, מחר יגיע בחצות,
בכל הרחובות יעבור
ויאיר בעוברו את עיננו.
מחר, מחר

בתקווה שלמדנו דבר מה מאתמול
בתקווה שנדע לאהוב ולחמול.

תמיד מימים ימימה
חולמים את הארץ הזאת,
יודעים כן, בלבב פנימה
אחים אנו ואחיות.

גילינו את סוד הקשר,
בדרך הרגש נבחר,
אנחנו עומדים על הגשר
שבין האתמול למחר.

מחר, מחר יגיע בחצות,
חדש ויפה וטהור,
יפקיד את עצמו בידינו
מחר, מחר, מחר יגיע בחצות,
בכל הרחובות יעבור
ויאיר בעוברו את עיננו
מחר, מחר,
בתקווה שלמדנו דבר מה מאתמול
בתקווה שנדע לאהוב ולחמול.

שאלות לדיון

- 1. "גילינו את סוד הקשר" - בין מי למי?
- 2. איפה בשיר יש רמזים להמנון המדינה? למה לדעתכם מזכירים אותו?
- 3. מה התקווה בשיר הזה?
- 4. השיר עוסק ב"מחר" ו"אתמול" בראיה כללית של עבר ועתיד. מה מהדברים בשיר נכון גם ביחס ליום הזיכרון (אתמול) ויום העצמאות (מחר)?

שלחי אותו

מילים: בנימין פרנק ז"ל, לחן: רונית שחר

שלחי אותו, תני לו ללכת לחופשי
אף כי יודעת את, שלא יחזור אליך
שלחי אותו, תני לו ללכת למקומו
לשיבולים הכפופות ברוח

תני לו לחלוץ את נעליו
לרוץ להשתובב עם הרוח
תני לו לשרוק ולזמר
לדלג על אבני דרך
תני לו לחיות כפי שחי
אל תתעצבי עוד
כי הוא הלך כציפור לדרור
שובי לימי החול
כי את יודעת
אהובך לא יחזור אליך
שלחי אותו, תני לו ללכת לחופשי
אף כי יודעת את, שלא יחזור אליך

שאלות לדיון

מי מדבר אל מי בשיר? ?

מה הכוונה ב"תני לו ללכת"? מה יקרה לו/לה כשהיא תיתן לו ללכת? ?

שירים עד כאן

מילים: נתן יונתן, לחן: נחום היימן

שירים עד כאן.

נתנה לנו ארצה

עד שהזמן שלנו יעצר.

היו גשמים ואור

מה עוד אפשר לרצות, מה עוד אפשר לרצות

יפים ממני וממך, יפים ממני וממך

האדמה לקחה.

שירים עד כאן.

דקה אחר דקה

קצרות ואוהבות וכוֹאבות,

אבל האחרונה סופית וארצה, סופית וארצה;

שעון השמש והחול, שעון השמש והחול

הגיע עד לקו.

שירים עד כאן.

בגבה הפסגה

גם האויר מתחיל להיות דליל,

אבל לכם ולי עוד נשארו מלים, עוד נשארו מלים

לזכר איך שהיינו כאן, לזכר איך שהיינו כאן

כשיסגר הגן.

שירים עד כאן.

הבכי והצחוק

קולות האנשים כוכבי הזמן

השמש והים

הלחם, העולם

המר והמתוק

וכל מה שהיה נשאר

וכל מה שהיה נשאר

לחיות בתוך השיר.

שאלות לדיון

1 "יפים ממני וממך האדמה לקחה" - אל מי הכוונה?

2 "וכל מה שהיה נשאר לחיות בתוך השיר" - מה נשאר? על ידי מי?

3 מה תפקיד שירי הזיכרון לפי השיר הזה? מה דעתכם?

4 "עד כאן" - על איזה גבול השיר מדבר?

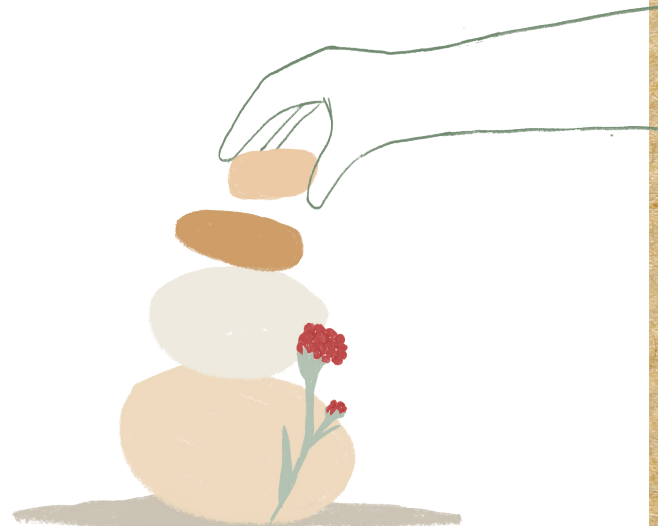
כאב, זיכרון ותקווה | חמוטל גורי

"אין חגים קבועים לנפש", אמרה סבתי עליה השלום, גילה גורי. משפט קצר בן ארבע מילים הטומן בחובו חוכמה והבנה עמוקה של הנפש האנושית, שאינה כפופה למחזוריות של לוח השנה. האימרה הזו של סבתי מקבלת משמעות מיוחדת בהקשר של המעבר בין יום הזיכרון ליום העצמאות; המעבר מהתייחדות עם זכר הנופלים לחגיגות של שמחת העצמאות והריבונות. זהו מעבר קשה, מפני שלנפש יש קצב משלה והיא אינה יכולה לכאוב או לשמוח על פי המחזוריות של השמש הזורחת ושוקעת.

[...]

"אנו חיים כל עוד חיים אלה הזוכרים אותנו" אמרה סבתי. הזיכרון הוא דרכנו להותיר את הנופלים עמנו, לשאת אותם אתנו. הזיכרון מעורר ביתר שאת את כאב האובדן, אך באותה נשימה הוא משמר את האהבה שרחשנו לאלה שהלכו מאתנו כרגש חי ופועם. השעה הזו מסמנת את המעבר מזיכרון לתקווה, מכאב האובדן להתרגשות החגיגות. הלב האנושי הוא הרשיר החזק מכולם. הכאב מאבן ומקפיא אותו, עד כי הוא חושב להישבר. השמחה, האהבה והתקווה מרחיבות את הלב עד אין גבול. במעמד ההבדלה הזה, אנו דורשים מלבנו להתכווץ בכאב הזיכרון ולהתרחב באהבה ובתקווה; במעמד ההבדלה הזה אנו מבקשים מלבנו להכיל בתוכו את המכאיב ואת המרחיב. הלב מסוגל לכך, אנו מסוגלים לכך, ומעמד ההבדלה הזה נועד לאפשר לנו כקהילה לעשות יחדיו את המעבר המורכב הזה. ברגעים הללו, במעמד ההבדלה בין קודש לקודש, אנו זוכרים את הנופלים ומתחייבים בפניהם לעשות כל אשר ביכולתנו כדי להבטיח כאן חיים של תקווה ושלום, חיים שהחמלה שורה עליהם.

חמוטל גורי, סטוריטלינג לשינוי חברתי

לפניכם תמונות של מפעלי זיכרון והנצחה שנועדו להשתלב בחיי היום-יום. התבוננו בתמונות וחישבו:

2 במה דומים כל אתרי הזיכרון? במה הם שונים זה מזה?

2 מה המסר של שילוב זכר הנופלים בחיי היומיום?

2 באיזה אופן המפגש הקבוע והיומיומי מעצים את חווית ההיזכרות? באיזה אופן ההרגל והשגרה דווקא פוגעים בה?

2 מתי (ואיך) צריך להפריד את הזיכרון מחיי היום יום ומתי נכון לשלב ולהטמיע אותו בהם?

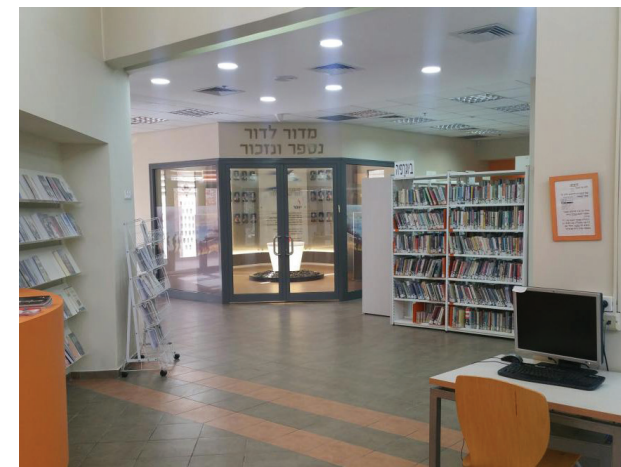
שאלות לדיון

אולם ע"ש יא חללי מינכן באור יהודה
באדיבות: V5 אדריכלים

מיזם הנצחה ברעננה
באדיבות דוברות עיריית רעננה

ספרייה ומרכז הנצחה בגבעת-זאב
באדיבות ספריית גבעת-זאב